

ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและลานนา พ.ศ. ๑๘๓๘-๒๓๑๐

นางสาวอุบลีย์ ชงไชย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต
ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๖

ISBN 974-562-015-7

007915

i 16930460

๑

Ayuthya-Lanna Relation, 1296-1767

Miss Usanee Thongchai

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1983

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและลานนาไทย พ.ศ. ๑๘๓๘-๒๓๑๐
โดย นางสาวอุษณีย์ ธงไชย
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุประทีฐ มุขนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญกร กาญจนจारी)

..... ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และกรรมการ
(อาจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์วิไลเลขา ถาวรชนสาร)

..... กรรมการ
(อาจารย์สุเนตร ชุตินทรานนท์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและลานนา (พ.ศ. ๑๘๓๘-๒๓๑๐)
ชื่อนิสิต นางสาวอุษณีย์ ชงไชย
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา ๒๕๒๕

บทคัดย่อ

เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำปิง และแม่น้ำกก เป็นเขตที่มีชุมชนอาศัยอยู่มาแล้ว ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เป็นต้นมาพบหลักฐานการติดต่อสัมพันธ์กันในหมู่ชุมชนเหล่านี้ มีลักษณะเป็นการขยายวัฒนธรรมจากเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ขึ้นมายังเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงทางตอนบน และความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจคือการค้าขายระหว่างเขตทั้ง ๒ ในขณะที่เกี่ยวพันกันก็มีหลักฐานความสัมพันธ์ระหว่างลุ่มแม่น้ำกก และลุ่มแม่น้ำปิง ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๕ เป็นต้นมา ได้มีการก่อรูปอาณาจักรขึ้นคือ อาณาจักรลานนาไทยในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกกและที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงทางตอนบน อาณาจักรสุโขทัยในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทางตอนบน และอาณาจักรอยุธยาในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทางตอนล่าง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรลานนาไทยและอยุธยาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๓๘-๒๓๑๐ โดยพิจารณาถึงระบบการเมืองการปกครองศาสนา และเศรษฐกิจ อันมีผลต่อความสัมพันธ์ของอาณาจักรทั้งสองพิจารณาถึงรูปแบบและความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ภายในอาณาจักรตลอดจนวิธีการของความสัมพันธ์

ผลของการศึกษาพบว่า ในความสัมพันธ์ของอาณาจักรทั้งสองมีผลมาจากโครงสร้างทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และศาสนา

แนวความคิดพุทธศาสนาลัทธิมหายานที่มิได้มีบทบาทต่อโครงสร้างสถาบันกษัตริย์ และโครงสร้างทางการเมือง การปกครอง การขยายอำนาจเข้าครอบครองอาณาจักรสุโขทัยของอาณาจักรอยุธยา ชุนนางลานนาไทย การขยายอิทธิพลของพม่ามายังเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำคิงกลาว และสินค้าของป่า สิ่งเหล่านี้เป็นแรงผลักดันสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ในแต่ละครั้ง

ความสัมพันธ์ของอาณาจักรทั้งสองในระยะแรก เป็นผลมาจาก การขยายอำนาจเข้าครอบครองอาณาจักรสุโขทัยของอาณาจักรทั้งสอง เป็นผลมาจาก แนวความคิด "จักรพรรดิราช" และแรงผลักดันทางค่านิยมเศรษฐกิจคือ สินค้าของป่า ลักษณะการขยายอำนาจ อาณาจักรอยุธยาเป็นฝ่ายยกทัพขึ้นมามากกว่าอาณาจักรลานนาไทย

หลังสมัยราชวงศ์มังรายเป็นต้นมามีแรงผลักดันของความสัมพันธ์อีกสองประการคือ การขยายอำนาจของราชวงศ์ตองอู และการขยายตัวทางการค้าในอาณาจักรอยุธยา ซึ่งมีผลกระทบต่ออาณาจักรทั้งสองอย่างมากทั้งในด้านการเมืองและศูนย์กลาง อาณาจักรลานนาไทยต้องตกเป็นของพม่าในขณะที่อาณาจักรอยุธยาได้พัฒนาด้านการปกครองภายในอาณาจักรให้รัดกุมขึ้น

ความสัมพันธ์ในระยะนี้ลานนาไทยอยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพม่า ซึ่งทำสงครามกับอยุธยาเป็นครั้งคราว การค้ากับต่างประเทศทำให้พระมหากษัตริย์อยุธยาเพิ่มความมั่งคั่ง จึงยิ่งผลักดันให้พยายามรักษาผลประโยชน์ทางการค้าและเข้าครอบครองลานนาไทยในระยะก่อนพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ในขณะที่เดียวกันอาณาจักรอยุธยาก็ขยายอำนาจเข้าควบคุมหัวเมืองท่าทางฝั่งตะวันตกคือ ตะนาวศรี และหัวเมืองมอญ

ความสัมพันธ์ทางคานเศรษฐกิจในประมาณครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๓
 เริ่มน้อยลง เพราะความต้องการสินค้าป่าในอยุธยาลดลง และแรงผลักดันทาง
 คานการเมืองก็เริ่มน้อยลง คือพมามีไค้ขยายอำนาจเข้ามาในเขตนี้อีก จนกระทั่ง
 ราชวงศ์อลองพญาไค้ขยายอำนาจเข้ามาในเขตนี้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่ความ
 สัมพันธ์กับศูนย์อำนาจในลุ่มน้ำเจ้าพระยาอีกครั้งหนึ่ง โดยผู้นำท้องถิ่นในลานนา
 พยายามอาศัยอำนาจหักล้างอำนาจของพม่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title Ayudhya-Lanna Relations 1296-1767
Name Miss Usanee Thongchai
Thesis Advisor Dr. Nidhi Aeusrivongse
Department History
Academic Year 1982

ABSTRACT

It is possible to believe that the three river basins of the Chow Phya, Ping and Kok had been populated for centuries before major states were formed in these regions. Around the 12th Century, at the latest, a relationship of the three communities was evidently in existence. The relationship was featured in an expansion of culture from the Chow Phya basin to the upper Ping, and commercial exchanges of the two regions. At the same time, relationship between the communities in the Ping and Kok basins is accounted for in some documents. The 13th - 14th Centuries witnessed the formation of major states in the two river basins: Lanna which had its center in the Ping and the Kok, Sukhothai in the upper Chow Phya, and Ayudhya in the Lower Chow Phya.

This study attempts to understand the relationship between the Lanna kingdom and the Ayudhya kingdom from 1296 to 1767 A.D. by putting it in the contexts of politics, religion, economics of the two kingdoms. The study is also interested in the various patterns of relationship and the means by which the two kingdoms used in formulating those patterns. It is found that the relationship of the two states was shaped by the interplay of their political structures, economic needs as well as religious thoughts. Sinhalese Buddhism which gave moral justifications to the monarchial

institution and the polity of the state, the deepening domination of Ayudhya over Sukhothai, the Burmese expansion of power over these river basins, the significance of forest products in Ayudhya's foreign trade, collectively formed major forces behind the patterns of relationship of the two states.

The first stage of relationship was characterized by aggrandizement of the two kingdoms at the expense of the Sukhothai kingdom the propensity towards aggrandizement was motivated by the concept of "Cakravartin" and, on the part of Ayudhya, an assurance of continuous supply of forest products Ayudhya was generally more aggressive than Lanna in extending its control over Sukhothai and neutralizing Lanna's protective power in Sukhothai.

After the fall of the House of Mangrai, two additional factors further complicated the relation of the two states: the expansion of the Toungoo Dynasty and the intensity of foreign trade in Ayudhya; both factors emerged with deep impacts on the politics and economics of the two states. Lanna became a vassal state of the toungoo Dynasty while Ayudhya was able to develop a better organized administrative apparatus internally. Armed conflicts between Ayudhya and Ava during this period involved Lanna as a part of the Burmese empire. Foreign trade in Ayudhya enormously enriched its kings and enabled them to defend their commercial interest more actively. The early 17 th Century saw Ayudhya's attempt to gain control over Lanna, while its ports in the western flank were secured.

The economic relationship in the latter half of the 17 th Century and the 18 th Century, however, dwindled, and naturally the attempt at political control over Lanna subsided. Moreover, Burmese power in Lanna drastically diminished and Burma thus no longer posed any threat against Ayudhya. It was not until late in the 18 th Century that the newly founded dynasty of Konbaun imposed its tighter control over Lanna again. The new situation led to a renewed contact of Lanna's local leaders with the power center in the Chow Phya basin in order to balance off the Burmese power in their home.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เกิดขึ้นจากความรัก ความห่วงใยจากพ่อ-แม่ ผู้ซึ่งให้ความสนับสนุนทั้งค่าน้ำใจและกำลังใจอย่างยิ่ง สิ่งเหล่านี้เป็นพลังผลักดันที่สำคัญ ในการทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ผู้เขียนขอกราบระลึกถึงบุคคลทั้งสอง ไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณและระลึกในพระคุณของอาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตลอดจนกรุณาให้คำปรึกษา แก่ไขวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ด้วยความอดทน และความปรารถนาดีที่ครูมีต่อศิษย์เสมอมา ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ และระลึกถึงพระคุณของท่านไว้ ณ ที่นี้

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ชิตีมา พิทักษ์ไพรวรรณ ที่กรุณาให้คำแนะนำ และกำลังใจแก่ผู้เขียนตลอดมา ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ดร. ม.ร.ว. รุจยา อากาศ และ อาจารย์อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว ที่กรุณาให้คำแนะนำ และให้ขอยืมเอกสารบางเล่มที่หายาก

การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาไทยในชั้นปริญญาตรีที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตลอดจนการศึกษาโบราณซึ่งเกิดขึ้นในระยะ การทำวิทยานิพนธ์ มีส่วนผลักดันที่สำคัญในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอกราบ ขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์กอบเกียรติ สุวรรณทัต-เพ็ชร ผู้แนะนำในการศึกษาประวัตี- ศาสตร์มาตั้งแต่ต้นและขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์วัลลภา รุ่งศิริแสงรัตน์ และอาจารย์ อานันท์ กาญจนพันธุ์ ผู้ซึ่งให้ความรู้เบื้องต้นในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาไทย

ขอกราบขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยสังคม ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร และอาจารย์สิงหะ วรรณสัย ซึ่งผู้เขียนได้ใช้ผลงานปริวรรตโบราณของท่าน เหล่านี้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์เพื่อทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องวิทยุภาคทุกท่านที่ให้ความเอื้อเฟื้อและความช่วยเหลือ เป็นอย่างดียิ่งตลอดมา ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสยามสมาคม หอสมุดคำรทรงราชานุภาพ ห้องขจร สุขพานิช หอสมุดกลาง และห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล

ความรัก ความอาทร และความห่วงใยจากพี่หึ่งสี่ คือ อัญชลี สสายันท์ พรณี อวนสกุล สรัสวดี และสมโภธิ อ่องสกุล เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้ง และขอจดจำบุญคุณครั้งนี้ไว้ตลอดไป

ความช่วยเหลือ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ความรัก ความเข้าใจ กำลังใจ และความห่วงใยจากเพื่อน โดยเฉพาะจาก สุพิน เลหาศิรินาด และพงษ์เนียน ทองพงษ์เนียน มีส่วนสำคัญอย่างมากสำหรับความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ท้ายที่สุดผู้เขียนขอขอบคุณ คุณศรีภัทรา คันธรส ที่กรุณาพิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ้วยความตั้งใจ และอคทน และขอขอบคุณ คุณเจริญ สุริยะวงศ์ที่มีส่วนสำคัญในการทำให้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มได้ทันเวลา

อุษณีย์ ชงไชย

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ญ
บทนำ.....	๑
บทที่	
๑ การ ก่อรูปอาณาจักรและระบบการปกครองที่มีผลต่อความสัมพันธ์ ระหว่างอาณาจักรอยุธยา และลานนาไทย.....	๕
พัฒนาการที่นำไปสู่การ ก่อรูปอาณาจักร.....	๕
การขยายตัวของชนชาติไทย.....	๑๑
การ ก่อรูปอาณาจักร : วิธีการ.....	๑๔
วิธีการ ก่อรูปอาณาจักรลานนาไทย และอาณาจักรอยุธยา.....	๑๘
ระบบการเมืองการปกครอง : ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักร ลานนาไทยและอยุธยา.....	๒๒
การสร้างศูนย์กลางอาณาจักร.....	๒๓
โครงสร้างการปกครองของอาณาจักร ลานนาไทยและอาณาจักร อยุธยา.....	๓๑
การสร้างเสถียรภาพของระบบโครงสร้างทางการเมืองการปกครองภายใน อาณาจักรลานนาไทย และอยุธยา.....	๓๕
การสร้างเสถียรภาพของศูนย์กลางสมัยพระเจ้าติโลกราชถึงสมัย พระเจ้าเมืองแก้ว.....	๓๘
กลุ่มขุนนางกับโครงสร้างการปกครองภายในอาณาจักร.....	๔๐

๒	พุทธศาสนาดังกวางค์ : ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับลานนาไทย.....	๕๑
	การขยายตัวของพุทธศาสนาดังกวางค์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.....	๕๓
	การขยายตัวของพุทธศาสนาดังกวางค์ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา.....	๕๒
	พุทธศาสนาดังกวางค์กับการ กอรูปอาณาจักร.....	๕๖
	ผลประโยชน์ทางการเมืองของแนวความคิดของพุทธศาสนาดังกวางค์.....	๕๙
	แนวความคิดจักรพรรดิราชา.....	๖๐
	แนวความคิดเรื่องธรรมราชา.....	๖๑
	ปัจจัยสำคัญในการสร้างฐานะของสถาบันกษัตริย์.....	๖๒
	๑. ธรรม.....	๖๒
	๒. กติความเชื่อ "เรื่องขารมี".....	๖๔
	๓. แนวคิดเรื่อง "บุญ".....	๖๗
	ความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาระหว่างอาณาจักรลานนาไทยและอยุธยา.....	๗๐
	การถ่ายทอดทางวรรณกรรม.....	๗๓
	การถ่ายทอดทางพิธีกรรม.....	๘๐
	การถ่ายทอดรูปแบบเคารพและการแย่งชิงรูปแบบ.....	๘๐

๓	ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างอาณาจักรอยุธยา และลานนาไทย.....	๘๔
	ลานนาไทย : บทบาททางการค้าในเขตตอนบนของทวีป.....	๘๕
	ลักษณะและการจัดระบบการค้าภายในอาณาจักรลานนาไทย.....	๘๘
	ขอบข่ายการค้าของอาณาจักรลานนาไทย.....	๘๙
	สินค้า : การค้าขายภายในอาณาจักร.....	๙๓
	การจัดการค้าภายในอาณาจักร.....	๙๖
	อาณาจักรอยุธยา : บทบาททางการค้า.....	๙๘
	การขยายขอบข่ายเมืองท่าของอาณาจักรอยุธยา.....	๑๐๐
	ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างอยุธยาและ ลานนาไทย.....	๑๐๕
๔	ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรอยุธยาและลานนาไทย.....	๑๐๙
	ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรลานนาไทยและอยุธยาในสมัย ราชวงศ์มังราย.....	๑๑๒
	ความสัมพันธ์ในสมัยพระเจ้าแสนเมืองมาพระเจ้าเมืองแก้ว.....	๑๑๖
	ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรลานนาไทยกับอาณาจักร อยุธยา ในปลายสมัยราชวงศ์มังราย.....	๑๒๔

ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาไทยและอยุธยา ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓	๑๓๑
การขยายอำนาจของราชวงศ์ทองอยู่.....	๑๓๑
การขยายตัวของพ่อค้าชาวตะวันตก.....	๑๓๖
ความสัมพันธ์ตั้งแต่ครั้งหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๓ - ต้นพุทธศตวรรษ ที่ ๒๔.....	๑๔๔
บทสรุป.....	๑๔๖
บรรณานุกรม.....	๑๕๐
ภาคผนวก.....	๑๗๓
ประวัติผู้เขียน.....	๑๗๗

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเดินทางไปมาระหว่างชุมชนลุ่มแม่น้ำปิง และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อให้เกิดการไหลถ่ายเทของสินค้าในสองลุ่มแม่น้ำนี้ นอกจากนั้นยังเกิดการไหลถ่ายเทของวัฒนธรรม โดยเฉพาะค่านิยมพุทธศาสนา ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาในรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนบนสองลุ่มน้ำนี้ โดยมีศาสนาพุทธเป็นพื้นฐาน และศาสนาพุทธจะเป็นสิ่งที่เข้าไปปรับปรุงกับสภาพแวดล้อมในแต่ละชุมชน

ความสัมพันธ์ของอาณาจักร ทั้งสองจึงเป็นความสัมพันธ์ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบการเมือง เศรษฐกิจ และศาสนา ความสัมพันธ์ในรูปแบบดังกล่าวนี้จะมีเหตุผลและมีแรงผลักดันอยู่เบื้องหลังที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบนั้น ๆ ขึ้น

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาถึงเหตุผลและแรงผลักดันต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักร ทั้งสอง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ผู้เขียนได้วางวัตถุประสงค์ในการค้นคว้าและวิจัยไว้ดังนี้

๑. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาไทย กับอาณาจักรอยุธยา ในรูปแบบกว้างทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และศาสนา
๒. เพื่อมองให้เห็นภาพประวัติศาสตร์ของลุ่มแม่น้ำปิง กับลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๔ ว่ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีไฉ่แยกจากกันอย่างสิ้นเชิง

ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาไทย^{* ๗๖ ๐๐๑} และอาณาจักรอยุธยา ทั้งด้านการเมือง การปกครอง ศาสนา และเศรษฐกิจภายในอาณาจักร ทั้งสอง โดยเน้นเรื่องของล้านนาไทยเป็นสำคัญ

ช่วงเวลาของการศึกษาอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๓๘-๒๓๑๐ อันเป็นระยะของการตั้ง อาณาจักรลานนาไทย และอาณาจักรอยุธยา ถึงอยุธยาแตก ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยาวนาน และมีได้มีความเคลื่อนไหวและความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวมาก ดังนั้นจึง มีการแบ่งช่วงเวลาในการศึกษาวิเคราะห์เป็น

๑. ความสัมพันธ์สมัยราชวงศ์มังราย หมายถึง พ.ศ. ๑๘๓๘-๒๑๑๒ เป็นช่วงเวลาที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง อาณาจักรที่มีความเท่าเทียมกัน คืออาณาจักรลานนายังคง เป็นอิสระอยู่ ความสัมพันธ์ในระยะนี้เป็นความสัมพันธ์ที่มีการ ขยายอำนาจเข้าหากันโดยมี อาณาจักรสุโขทัย เป็นแหล่งประลองกำลังในการสู้รบกัน เหตุผลเบื้องหลังในความสัมพันธ์ ช่วงนี้คือ แนวคิดทางคานศาสนาพุทธสังกาวังศ์ โดยเฉพาะ "เรื่องจักรพรรดิราช" และการขยายตัวเพื่อผลทางคานเศรษฐกิจ อยุธยาในฐานะของศูนย์กลางในการส่งผ่านสินค้าป่า ซึ่งมีอยู่มากในลานนาไทย ดังนั้นจึงมีความพยายามขยายอำนาจขึ้นมาในอาณาจักรสุโขทัย เพื่อเป็นศูนย์กลางทางตอนบนในการรับซื้อสินค้าเพื่อส่งลงไปอาณาจักรอยุธยาอีกทอดหนึ่ง

๒. ความสัมพันธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒-๒๓๑๐ ในระยะนี้ความสัมพันธ์ระหว่าง อาณาจักรทั้งสองนั้น ลานนาไทยจะอยู่ในฐานะต่ำกว่า คือ ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ลักษณะความสัมพันธ์ในระยะนี้มี ๒ รูปแบบ คือ การทำสงครามระหว่างพม่าซึ่งมีลานนาไทย เป็นแหล่งกำลังคนและเสบียงอาหาร ลักษณะความสัมพันธ์รูปแบบที่ ๒. คือ ความสัมพันธ์ ระหว่างขุนนางภายในเมืองต่าง ๆ ในลานนาไทยที่ลงไปขอความช่วยเหลือจากอาณาจักร อยุธยา เพื่อขับไล่ออกจากลานนาไทย

ในความสัมพันธ์ทางคานเศรษฐกิจในระยะนี้ มีความเปลี่ยนแปลงภายในอยุธยา คือการเดินทางเข้ามาของกลุ่มพ่อค้าชาวตะวันตก ความสัมพันธ์ทางการค้าในระยะนี้ จึงเป็นเรื่องของพ่อค้าชาวตะวันตก ซึ่งเข้ามาทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางในการนำสินค้า ต่าง ๆ ออกไปยังเมืองต่าง ๆ ฉะนั้นสิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นในระยะนี้จึงมีความพยายามของ ชาวตะวันตกทางกลุ่มโดยเฉพาะชาวอังกฤษ ขึ้นมาติดต่อกับลานนาไทยโดยตรง

④ ในความสัมพันธ์ทางคานศาสนานั้น พบว่ามีความสัมพันธ์กันมานานตั้งแต่สมัย ราชวงศ์มังราย และสิ่งที่ปรากฏในตอนปลายอยุธยาก็คือ การถ่ายทอดคัมภีร์และงาน เขียนในทางพุทธศาสนาจากลานนาไทย ดังมาที่อยุธยา และในระยะนี้ดังกาได้หันมาขอ

พระภิกษุจากอาณาจักรอยุธยาไปสืบพระศาสนาที่ลังกา ฉะนั้นคัมภีร์และงานเขียนจาก
ลานนาไทยได้ส่งไปยังลังกาคง

วิธีการค้นคว้าและดำเนินการวิจัย

การค้นคว้าและวิจัยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ใช้แนววิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์
(Historical Approach) และนำเสนอในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical
Description) โดยใช้ข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง ข้อมูล
ชั้นต้นส่วนใหญ่มาจากเอกสารโบราณที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ จากแผนกตัวเขียนและจารึก
หอวิชาญาณ นอกจากนี้ยังมีเอกสารโบราณที่ตีพิมพ์แล้ว ซึ่งเอกสารเหล่านี้มีผู้ถ่ายทอด
และเรียบเรียงเป็นภาษาปัจจุบัน และพิมพ์เผยแพร่โดยหน่วยงานทางราชการและบุคคลผู้
ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ดังนี้ คือ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำหรับบุคคลผู้ทรง
คุณวุฒิที่ได้ถ่ายทอดคัมภีร์โบราณเป็นภาษาปัจจุบันที่สำคัญได้แก่ อาจารย์สิงชะ วรรณสัย
ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร อาจารย์ยงฉวี พยอมยงค์ เอกสารชั้นต้นที่ได้ตีพิมพ์
แล้ว นอกจากหลักฐานประเภทโบราณแล้ว ยังได้แก่ เอกสารประเภทจารึก กฎหมาย
และจดหมายเหตุการเดินทางของชาวต่างชาติซึ่งเดินทางเข้ามาในอาณาจักรอยุธยาในระยะ
นั้น

นอกจากนี้ยังมีเอกสารชั้นรอง ซึ่งได้แก่ หนังสือ วิทยานิพนธ์ และบทความ
จากวารสาร เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้วและเอกสารชั้นรองจะค้นคว้าได้จากหอสมุดต่าง ๆ
เช่น หอสมุดสยามสมาคม หอสมุดสมเด็จพระยาลำภางราชานุภาพ หอสมุดอาจารย์
ชจร หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหอสมุดภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและลานนาไทยนี้
มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการใช้เอกสารที่ใช้ในการวิจัยอยู่มาก เนื่องจากมีเอกสารโบราณ
จำนวนมากซึ่งอยู่ที่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ยังมีใ้ค้นหาออกมาใช้
และยังไม่ได้รับการถ่ายทอดเป็นภาษาปัจจุบัน และยังมีเอกสารโบราณที่ยังมีใ้ค้นหา

การสำรวจซึ่งอยู่ตามวัดต่าง ๆ เอกสารเหล่านี้ผู้เขียนไม่สามารถนำออกมาศึกษาได้ทั้งหมด ดังนั้นถ้ามีการค้นพบเอกสารสำคัญเพิ่มเติม การศึกษาเรื่องนี้ย่อมจะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอ
สมมติฐานบางประการก็อาจเปลี่ยนไปบ้าง

ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

๑. เพื่อให้มองเห็นถึงภาพกว้างของสภาพการเมือง การปกครอง ศาสนา และสภาพทางเศรษฐกิจของอาณาจักรลานนาไทย และอาณาจักรอยุธยา เพื่อนำมาใช้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางด้านการเมือง การปกครอง ศาสนาและเศรษฐกิจของอาณาจักรทั้งสอง
๒. เพื่อมองเห็นถึงภาพกว้างของความสัมพันธ์ของอาณาจักรทั้งสอง

อักษรย่อที่ปรากฏในเชิงอรรถ

หวน	หวนจิรญาณ
ชม.	เชียงใหม่
ชร.	เชียงใหม่
พย.	พะเยา
ลป.	ลำปาง
ลพ.	ลำพูน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย